

Waarom de NVVE teleurgesteld is in het rapport van de commissie voltooid leven

De vraag of mensen die „klaar zijn met leven” geholpen moeten kunnen worden om daadwerkelijk hun leven te beëindigen, is niet nieuw. Al bij de totstandkoming van de Wet Toetsing Levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (WTL)¹ zei minister Els Borst: “Je kunt je afvragen of iemand die lichamelijk gezond is en die voor zover bekend ook psychisch gezond is, maar die toch het leven niet langer vol kan houden, werkelijk wel gezond is. Echter, dit is niet gemakkelijk te bepalen. Je hebt namelijk heel hoog bejaarde mensen die een dergelijk probleem hebben. Persoonlijk heb ik er twee gekend die ver in de negentig waren en die iedere dag een lijdensweg vonden. Zij vonden helemaal niets meer aan het leven. Zij zeiden: iedereen waarmee ik ooit leuk kon praten is dood en ik zit hier maar. Het enige wat ik doe is iedere avond hopen dat ik de volgende dag niet meer wakker word. Ik vind dat zo iemand niet echt ziek is, maar een reëel punt heeft. Daarvoor wil ik niet zomaar weglopen en zeggen: nooit helpen. Het is echter nog een niet uitgediscussieerd element in onze samenleving.”² Ruimte om verder te discussiëren werd gecreëerd in 2003: toen kwam artsenorganisatie KNMG erbij een denktank in te stellen die zich moest buigen over deze problematiek: “Naar aanleiding van de uitspraak van de Rechtbank Haarlem op 30 oktober 2000 in de zaak Brongersma is - zowel binnen als buiten de beroepsgroep van artsen - een discussie ontstaan over de vraag of er een rol is voor artsen bij het verlenen van hulp bij levensbeëindiging in dergelijke gevallen. (...) Voor het federatiebestuur van de KNMG was deze uitspraak en de daarop volgende discussie een signaal dat een belangrijk onderdeel van de normen inzake levensbeëindigend handelen door artsen nader doordacht moet worden.”³ Zeven jaar later, in 2010, haalde het burgerinitiatief Uit Vrije Wil 116.871 handtekeningen op, waarmee het de politiek opriep om stervenshulp bij voltooid leven wettelijk mogelijk te maken.⁴

Uit deze voorbeelden blijkt dat de politiek, de beroepsgroep van artsen en de betrokken personen zelf zich al eerder hebben gebogen over de vraag of en hoe het mogelijk kon zijn om stervenshulp te verlenen aan ouderen die lijden aan het leven. Interessant is dat commissie Dijkhuis voorspelt dat de urgentie van deze vraag alleen maar zal toenemen: “Naar verwachting zal de huidige terughoudendheid bij patiënten om bij hun arts een verzoek om hulp bij levensbeëindiging te doen wegens ‘lijden aan het leven’ afnemen, waardoor dit type hulpvraag kan toenemen. Toekomstige generaties ouderen zullen meer vertrouwd zijn met het concept van autonomie en mondiger zijn, terwijl de verlengde levensverwachting veelal impliceert dat mensen in toenemende mate met fysiologische ouderdomsverschijnselen en de daarmee samenhangende beperkingen geconfronteerd zullen worden. Door een deel van die ouderen zal voorbij een door henzelf gedefinieerd punt de geleidelijk afnemende ‘kwaliteit van leven’ worden ervaren en gekwalificeerd als ‘lijden aan het leven’. Een deel van die ouderen zal zich

¹ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0012410/2014-02-15>

² Kamerstuk 26691-22, (Verslag van een wetgevingsoverleg, 2 nov 2000), p. 76

³ Op zoek naar normen voor het handelen van artsen bij vragen om hulp bij levensbeëindiging in geval van lijden aan het leven. Verslag van de werkzaamheden van een commissie onder voorzitterschap van prof. J.H. Dijkhuis. Utrecht, december 2004. Pagina 1

⁴ <http://www.uitvrijewil.nu/>

voor hulp in verband met 'lijden aan het leven' tot hun arts wenden, wellicht vanuit de veronderstelling dat dit ook tot de taak van de arts behoort, wellicht omdat er geen andere hulpverleners of instanties zijn waar mensen met deze hulpvraag terecht kunnen." Ook Uit Vrije Wil wijst al op de problemen die een langere levensverwachting met zich mee brengen: "Wij worden allen veel ouder dan vroeger, meestal tot ons genoegen. Maar op enig moment kunnen wij tot de conclusie komen dat de waarde en de zin van ons leven zodanig zijn afgenomen, dat wij de dood gaan verkiezen boven het leven. De redenen daarvoor lopen uiteen. Soms zien we geen mogelijkheden meer ons leven in een voor ons zinvolle vorm voort te zetten en krijgen we het gevoel onszelf te overleven. Alles van waarde ligt achter ons en alleen leegte resteert nog. Soms raken we geheel afhankelijk van de hulp van anderen en verliezen we elke vorm van regie over ons eigen leven. Soms ook worden we geconfronteerd met fysieke ontluistering en een onomkeerbaar verlies van onze persoonlijke waardigheid."⁵

De voorbeelden laten ook zien dat begin deze eeuw er nog geen duidelijke antwoorden waren op de vraag of er oplossingen mogelijk waren voor mensen met een voltooid leven. De politiek noemde het een 'nog niet uitgediscussieerd element in onze samenleving' en de beroepsgroep van artsen concludeerde "dat 'lijden aan het leven' niet zonder meer – dat wil zeggen zonder verder beraad over de aard en karakteristieken van de problematiek en de daarbij benodigde professionele deskundigheid – buiten het medisch-professioneel domein van de arts kan worden geplaatst"⁶. Alleen Initiatiefgroep Uit Vrije Wil, inmiddels bijna 10 jaar verder, dat pleitte voor een wetswijziging die ruimte zou bieden voor 'deskundige, zorgvuldige en toetsbare stervenshulp' aan ouderen die daarom vragen, kwam met een concreet en uitgewerkt wetsvoorstel⁷. Dit voorstel, overgenomen door D66⁸, werd gesteund door Groen Links en de Partij van de Dieren maar niet door de andere partijen en haalde het dus helaas niet in de Tweede Kamer. Wel was er welwillendheid voor verdere discussie. Zo zei de PvdA: "De PvdA wil zich de komende tijd richten op het maatschappelijk debat over de problematiek van het voltooid leven. Daarom steunen wij nu de motie op stuk nr. 2 nog niet, want wij hebben natuurlijk ook gezien dat het kabinet nog geen stappen voorwaarts wil zetten omdat het zonder de gedoogsteun van de SGP geen stappenvoorwaarts kan zetten. Daarom stellen wij samen met GroenLinks, D66, VVD en PVV voor om het debat te heropenen bij de volgende evaluatie van de euthanasiewet."⁹ En de VVD zei: "Voorzitter. Ik sta hier met gemengde gevoelens. Wij spreken over een voorstel waartoe ik mij als liberaal enerzijds sterk voel aangetrokken. Het borgen van zelfbeschikkingsrecht is immers de kern waarom het bij een liberaal politicus draait. (...) De beschikbare ruimte in de wet wordt in toenemende mate ontdekt en gebruikt. (...) Het staat daarmee voor de VVD op dit moment bepaald niet vast dat er aanleiding is om de mogelijkheden voor hulp bij zelfdoding nu te verruimen."¹⁰ Het wetsvoorstel was gestrand, maar de discussie nog lang niet. Maatschappelijk gebeurde wat de commissie Dijkhuis al had voorspeld: mensen gingen zich steeds meer roeren en begonnen hun zelfgekozen levenseinde op te eisen. Artsen

⁵ <http://uitvrijewil.nu/index.php?id=1000>

⁶ Op zoek naar normen voor het handelen van artsen bij vragen om hulp bij levensbeëindiging in geval van lijden aan het leven. Verslag van de werkzaamheden van een commissie onder voorzitterschap van prof. J.H. Dijkhuis, december 2004, pagina 42

⁷ <http://uitvrijewil.nu/index.php?id=1006>

⁸ Kst 33026, nr. 2

⁹ Handelingen 2011-2012, nr. 68, item 24, pagina 1

¹⁰ Handelingen 2011-2012, nr. 61, item 10, pagina 91

kunnen hierover meespreken.¹¹ En de progressieve partijen D66 en Groen Links bleven het thema op de politieke agenda zetten.

Het is deze context die de minister ertoe bracht om in 2014 opnieuw een commissie in het leven te roepen, dit keer om de maatschappelijke dilemma's en de juridische mogelijkheden ten aanzien van dit probleem in kaart te brengen: "De door de ministers van Volksgezondheid, Welzijn & Sport en van Veiligheid & Justitie (hierna: 'de ministers') ingestelde *Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten* (hierna aangeduid als 'de adviescommissie') heeft als opdracht gekregen advies aan de ministers uit te brengen over de juridische mogelijkheden en de maatschappelijke dilemma's met betrekking tot hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten."¹²

Het is ook deze context die verklaart waarom er met zoveel wrevel, irritatie en teleurstelling is gereageerd op het rapport van de commissie Voltooid leven. Na jaren van politieke, professionele en maatschappelijke discussie en betrokkenheid had men gehoopt op een rapport dat vooruitgang dichterbij bracht. Wat irriteert is niet zozeer dat de commissie geen eenduidige oplossing heeft geformuleerd –iedereen die enigszins betrokken is kent de praktische moeilijkheden en politieke gevoeligheden- maar wel de toon van de commissie. Veel mensen keken uit naar dit rapport en hoopten niet alleen op aandacht voor de problematiek van de mensen met een voltooid leven, maar hoopten ook op een grondige studie naar de mogelijke oplossingen voor deze problematiek. In plaats daarvan bezigt de commissie formuleringen waarmee het de problematiek ontkent en bagatelliseert¹³ en legt zich snel neer bij genoemde haken en ogen die vastzitten aan de mogelijke oplossingen, in plaats van door te studeren op de argumenten waarmee de bezwaren weggenomen kunnen worden. Dit is een pijnlijke communicatiefout richting alle mensen die dagelijks te maken hebben met deze problematiek, de bezwaren van mogelijke oplossingen kenen, en voor wie de stelling van de commissie ("Een en ander brengt de adviescommissie tot de conclusie dat de wtl voldoende ruimte biedt om het merendeel van de 'voltooid leven'-problematiek te ondervangen.") geen praktische oplossing biedt.

¹¹ <http://www.knmg.nl/Nieuws/Overzicht-nieuws/Nieuwsbericht/147880/Euthanasie-hoort-bij-het-artsenvak-maar-is-emotioneel-belastend.htm>

¹² Voltooid leven. Over hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten, januari 2016, pagina 17

¹³ In combinatie met het gegeven dat het aantal mensen dat hun leven 'voltooid' acht en om die reden een actieve doodswens heeft waarschijnlijk klein is – zeker als het gaat om mensen bij wie de wens tot levensbeëindiging niet gerelateerd is aan enige medische problematiek – ziet de adviescommissie geen aanleiding om voor te stellen de wtl te wijzigen."